

УДК 378:371.212.51:001.89

Л. О. СУЩЕНКО

**ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЯКІСНОГО ОНОВЛЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ**

Статтю присвячено висвітленню методологічних засад стратегії якісного оновлення професійної підготовки педагогів під кутом зору еволюції сучасних філософських поглядів. Проаналізовано теоретичні аспекти розвитку та тенденції сучасної науки в Україні крізь призму освітніх змін. Обґрунтовано підвищення ролі науки в суспільстві, зростання її соціального престижу. Розкрито сутність та роль професії вчителя. Наголошено на необхідності побудови вищої освіти XXI ст. за принципами організації науково-дослідної діяльності із практично-прагматичною спрямованістю. У пошуках вирішення проблеми дослідження доведено значущість науки, яка органічно проникає в усі види життєдіяльності людини та є необхідною умовою для досягнення успіху та відноситься до числа найпрестижніших аспектів діяльності людини.

Ключові слова: наука, розвиток науки, майбутній педагог, професійна підготовка, філософія.

Світ в умовах сьогодення змінюється як на глобальному, так і на локальному рівнях. Специфіка цих змін полягає у розробленні та впровадженні нових підходів до підготовки людини до життя, зокрема, в освіті. Традиційна освіта, зберігаючи загалом свій конструктивний зміст, багато в чому відстає від потреб сьогодення, а тим більше – від перспектив, які очікують на людину вже в недалекому майбутньому.

Виникає нова антропосоціальна структура, зумовлена становленням нового способу буття, у центр наукового осмислення якої поставлена особистість. Ця обставина стимулює інноваційний вектор розвитку педагогічної науки, в якій назріла нагальна потреба у якісному оновленні освіти, зокрема професійної.

Теоретичним підґрунтям для осмислення порушеної проблеми та вироблення методологічних засад стратегії якісного оновлення професійної освіти можуть слугувати надбання педагогічної та філософської думки.

Потужний інтелект учителя, розгалужена наука і якісна освіта є саме ті умови, за яких уже розпочали цивілізаційно-об'єднувальні перегони провідні держави світу. Закономірним є й те, що першою в цьому напрямі стала працювати Європа. Свідченням тому є Болонський процес, що об'єднує всіх суб'єктів європейського освітнього простору формуванням єдиних правил освітньо-наукової і виховної діяльності, нормами поведінки як на державному, так і на побутовому рівні. Мова йде про роль учителя – просвітника й вихователя підростаючих поколінь, який спадкоємно перейнявши естафету виховання від родини, батьків, дошкільних виховних закладів, продовжує цю благородну справу до межі входження людини в самостійне життя і творчість.

Професія вчителя є не тільки унікальною, а й виключно людською. Вона сформувалась як відповідь на потребу систематизованої передачі знань,

практичного досвіду й цінностей від одного покоління до іншого, виховання особистості в душі тієї системи норм і правил, які прийняті в цій людській спільноті – у племені, в народі, нації, державі чи суспільстві загалом [3].

Мета статті – розкрити методологічні засади стратегії якісного оновлення професійної підготовки педагогів під кутом зору еволюції сучасних філософських поглядів.

Вища освіта як соціальний *феномен* зароджується і формується в системі античної культури. Її витoki як соціального *інституту* сягають періоду становлення перших університетів – Болонського (Італія), Оксфордського й Кембриджського (Англія) та Паризького (Франція) – XII–XIII ст. Історична еволюція вищої освіти впродовж століть демонструє унікальне розмаїття закладів, напрямів та методик підготовки фахівців, організації освітянської справи й управління. Разом з тим, помітні дві головні тенденції: 1) здійснення вищої освіти через зміцнення її головних осередків – університетів; 2) її трансформація (за змістом і формами навчання) як відповідь на потреби змінної суспільної практики.

Що очікує університети, а разом із ними – вищу освіту в XXI ст.? Які основні вимоги до вищої освіти зараз формуються?

На думку В. Андрущенка, формування фахівця високої (вищої) кваліфікації – справжнього професіонала – було й залишається однією з нагальних потреб суспільного розвитку. “Професіонал – це людина, яка обрала певну сферу діяльності як постійну життєву справу, досягла в ній досконалості й обернула це заняття на професію” [2]. Підготувати, виховати таку людину не просто. Цей процес не може здійснюватися самоплинно. Навіть за неабияких інтелектуальних, мистецьких чи фізичних задатків для цього потрібен учитель і установа, що забезпечать їх належний розвиток і реалізацію. Самостійність особистості у здобутті професії – це лише один бік справи. Другий пов’язаний з такою організацією навчального процесу, яка найбільш ефективно може бути реалізована у формі університету.

Звичайно, в епоху глобалізації та інформаційних технологій цю потребу можна задовольнити “вищою самоосвітою”, однак вона “розтягується в часі” і “розпливається” у спрямованості. Крім того, “вища самоосвіта” більшою мірою орієнтується на індивідуальні, а не на суспільні інтереси й потреби. У той же час, цивілізація, яка базується на високих технологіях, здатна зберегти себе як людство лише за умови інтегративної єдності народів і культур, їх толерантності й універсальної взаємодії [2].

Розглядаючи вищу освіту як найбільш ефективний механізм підготовки професійних кадрів вищої кваліфікації, В. Андрущенко переконливо доводить, що нові обриси життя, які проглядаються, встановлять для неї нові контури, зумовлять трансформацію в контексті відповіді на новітні суспільні й особистісні виклики. Учений наголошує: “Майбутня освіта має “подолати” освіту XX століття, вийти за її межі, освоїти нові обрії, ствердитися самодостатньою для людини XXI століття” [2, с. 11].

Численні глибокі дослідження провідних аналітиків світу засвідчують, що стрижневою основою розвитку людства нині є суспільний інтелект, наука. ХХ ст. (розвиток науково-технічної революції) підготувало для цього досить сприятливі можливості; ХХІ ст. – створює умови для перетворення цих можливостей у дійсність. Майбутнє століття стане епохою універсального інтелекту, століттям науки, яка встановить нові обриси суспільного організму, а разом із цим – нові параметри розвитку вищої освіти. За межами науки вища освіта може розвиватися лише віртуально. І хоча завдяки релігійному чиннику посилення впливу яскраво спостерігається останнім часом у різних країнах світу (у тому числі й в Україні), ірраціональна складова тією чи іншою мірою “втискується” в раціональне поле науки і спричинює певну змістову трансформацію освіти. За глибоким переконанням В. Андрущенка, горизонти і глибину освітнього простору буде визначати не містика (міфологія, ідеологія чи релігія), а наука й лише наука.

Учений зазначає, що однаково важливі як відкриття, які подарують людству вчені, так і принципова зміна самої сутності науки. Збагачена гірким соціальним досвідом ХХ ст., коли основні наукові досягнення були використані не на благо, а на зло людині й суспільству, наука буде розвиватися як частина духовної культури людства, помітно наближаючись до людини і морально збагачуючи її, розгортати свою пізнавальну енергію у напрямі культуро- і людинотворення.

Враховуючи цю генералізуючу тенденцію, вища освіта має вибудуватися на основі найновіших досягнень сучасної науки, насамперед, через фундаментальне засвоєння комплексу природничих і фізико-математичних дисциплін з одночасним проникненням у таємницю людського життя, осягненням основних цінностей людини і суспільства, нації і народу, що забезпечують гуманітарні науки, насамперед, історія, філософія, культурологія, економічна теорія, політологія тощо [2, с. 12].

Концептуальною ідеєю нашого наукового пошуку виступає теза академіка В. Андрущенка про те, що професійна освіта буде ефективною тільки за умови, коли не лише викладач, а й студент проявиться в ролі дослідника, науковця. Вища освіта ХХІ ст. має бути побудована за принципами організації науково-дослідницької діяльності, із практично-прагматичною спрямованістю. Конкурентоспроможним буде фахівець, навчання якого здійснюється на основі фундаментальних досягнень науки, засвоєних власними дослідницькими зусиллями, у поєднанні з практичною участю в системі сучасного виробництва [2, с. 13].

У такий спосіб ми дійшли висновку про те, що ХХІ ст., за прогнозом філософів, соціологів, педагогів, аналітиків, буде століттям універсального розвиненого інтелекту. Відповідно до цього, вища педагогічна освіта в органічному поєднанні з організацією науково-дослідної роботи у виші, виявиться тим головним чинником, який буде визначати як прогрес суспільства, так і кожної окремої особистості. Насамперед, це стосується сучасного

вчителя, який має бути тим самим орієнтиром для підростаючого покоління, що так потрібен школі.

Якість освіти у суспільстві визначається передусім якістю педагогічних кадрів. М. Янг в утопії “Піднесення меритократії” афористично попереджав: де “другосортні вчителі – там другосортна еліта: меритократія ніколи не може бути кращою своїх учителів”. С. Клепка констатує, що Україна має “другосортного вчителя”, певною мірою, антитеоретичного й антиінноваційного, хоча нерідко щирого вболівальника за долю своїх вихованців. Україна, прагнучи вийти на шлях інноваційного розвитку і створення ефективного соціополіса у формі суспільства – знання чи суспільства, що навчається, навіть при незадовільній економічній ситуації намагається дбати про рівень та інтелектуальний капітал українського учителя у майже незмінному обсязі порівняно зі 90-х рр. ХХ ст. Цим і пояснюється збереження системи педагогічної освіти у масштабах, сумірних з її масштабами до початку трансформаційних процесів. Однак проблеми якості освіти, статусу педагога в суспільстві вимагають подальшого дослідження і розвитку педагогічної освіти. Тому й розпочато конструктивну розмову про відповідність учителя викликам ХХІ ст., зокрема, поставлено завдання, щоб в українській школі кожний учитель без винятку досконало володів сучасними інформаційними технологіями й вільно знав хоча б одну іноземну мову. Здійснення цих завдань необхідно якнайшвидше переводити у практичну площину реалізації [5].

На думку філософа С. Клепка, в Україні існує досить поширений тип шкільного адміністратора, який негативно ставиться до теоретичних знань та інноваційних пошуків. Такими адміністраторами перевага надається вирішенню проблем освітньої практики за допомогою фінансових механізмів та вивчення законів чи нормативних актів, а не засобами технологічного мислення. У них викликає труднощі завдання визначення комплексу технологій, на основі якого працює школа. Задовольняючись результатом своєї роботи за критерієм відсутності критики з боку владних структур, такий адміністратор не відчуває потреби проектного мислення для вирішення завдань менеджменту в галузі освіти.

За такої “біографічної компетенції” педагогам важко відповісти на виклики ХХІ століття. Такий стан педагогічних кадрів ставить підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів, вимагає зосередити увагу на проблемах самотворення сучасних учителів залежно від їх біографії.

Ці питання “випали” з поля зору традиційної системи підготовки учителів, а педагогічна наука, яка подається у педагогічних вищих навчальних закладах майбутнім фахівцям, не надає конструктивних умінь до оновлення педагогічного процесу на основі методів педагогічної технології як засобу поступового й неухильного розвитку педагогічної науки та шкільної практики [5].

Сучасний стан освіти вимагає переглянути співвідношення теорії і технології в педагогічній практиці на основі філософії освіти.

Ми повністю погоджуємося з Л. Хомич, яка робить акцент, що основою сучасного педагогічного процесу має бути Людина як найвища цінність, а зміст освіти необхідно спрямовувати на розвиток ціннісного світоглядного ставлення особистості до соціального і природного новколишнього світу і до самої себе [7].

Досліджуючи особливості професійної підготовки майбутнього вчителя з позиції філософського підходу, Л. Хомич зазначає, що до школи має прийти вчитель нової формації, який засвоїв надбання загальної і професійної культури, з послідовним професійно-педагогічним мисленням, вільний від стереотипів минулого й політико-ідеологічного тиску. У структурі професійної підготовки вчителя філософсько-світоглядну основу авторка виокремлює як обов'язкову підвалину формування самосвідомості, особистих поглядів і переконань учителя, його духовності і практичного самовизначення [7, с. 123].

Важливим слід вважати твердження А. Алексюка, який розглядає вищу педагогічну освіту як фундаментальну наукову, загальнокультурну і практичну підготовку фахівців, які визначатимуть темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу. На думку науковця, вища педагогічна освіта покликана сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації, всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства, стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України [1, с. 248].

Надійним теоретичним підґрунтям для розроблення наукових підходів щодо удосконалення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя стали вчення С. Гончаренка, Р. Гуревич, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоєвої та ін.

Так, на думку І. Зязюна, удосконалення професійної підготовки пов'язане з певними змінами в її пріоритетних орієнтирах: подолання "школярської методики учіння", яка виявляється в начотницькому характері вкладання, формалізмі засвоєння знань, відсутності у студентів самостійності і змістової навчально-дослідницької мотивації [4, с. 108].

Вельми привабливою для нас є думка І. Зязюна про те, що педагогічна освіта як смисл і мета, об'єкт і суб'єкт мають особистість учня-студента-вчителя у постійному розвитку. Мета педагогічної освіти – формування образу і осягнення смислу професії вчителя як триєдності духовного, соціального, професійного. Мета вищої педагогічної школи – професійне виховання вчителя – багатовимірне й багатофункціональне явище, що включає духовне становлення як активне внутрішнє прагнення до істини, добра, краси, осмислення цілісного світу; формування педагогічної культури; гармонійний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових, етичних і естетичних якостей [4, с. 111].

У своєму дослідженні В. Ковальчук доводить, що сучасний стан підготовки вчителя залежить від модернізації всієї системи освіти і обґрунто-

вує думку про те, що модернізацію системи підготовки сучасного вчителя можливо здійснити шляхом системного: 1) формування світогляду нашого сучасника, починаючи з початкової школи; 2) формування методологічної культури як системи соціально апробованих принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності; 3) формування у педагогічних навчальних закладах різного рівня акредитації фундаментальних професійно-моральних якостей спеціаліста-педагога [6].

Водночас, і учителю “необхідно бути взірцем нового типу модернізаційного світогляду і мати відповідну методологічну підготовку, щоб успішно формувати цей світогляд в учнів” [6].

Висновки. На основі результатів аналізу наукової літератури з’ясовано, що стратегічні цивілізаційні зрушення і посилення глобально-інтеграційних тенденцій у системі освіти пов’язані з еволюцією сучасних філософських поглядів, а в центр наукового осмислення сьогодні поставлена особистість.

Якісне оновлення професійної освіти як сфери формування людини передбачає орієнтацію на продуктивну підготовку педагога. Зазначена обставина зумовлює потребу переосмислення методологічних засад професійного становлення фахівця як інноваційної людини та як суб’єкта цілісної педагогічної діяльності. Адже вчитель, незалежно від фаху, повинен бути, насамперед, дослідником, який усвідомлює роль пошуково-дослідницької діяльності в майбутній професійній діяльності, виявляє високу активність у прагненнях дізнатися більше й наполегливість у подоланні труднощів.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / А. Алексюк. – Київ : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Андрущенко В.П. Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / В.П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2005. – № 2. – С. 6–19.
3. Андрущенко В.П. Проблема формування нового вчителя для об’єднаної Європи ХХІ століття / В.П. Андрущенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць: в 3 ч. / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків : НТУ —ХП, 2010. – Вип. 27(31). – Ч. 1. – 340 с.
4. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова; Київ: АІД, 2006. – VIII. – С. 105–115.
5. Клепко С. Філософія освіти в педагогічній освіті / С. Клепко // Філософія освіти. – 2007. – № 1 (6). – С. 252–259.
6. Ковальчук В. Ю. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: модернізаційний аналіз / В. Ю. Ковальчук. – Київ; Дрогобич: Коло, 2004. – 264 с.
7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – Київ: Магістр-S, 1998. – 200 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2014.

Сущенко Л. А. Философский аспект проблемы качественного обновления профессиональной подготовки педагогов

В статье раскрываются методологические основы стратегии качественного обновления профессиональной подготовки педагогов с точки зрения эволюции современных философских взглядов. Проанализированы теоретические аспекты развития и

тенденции современной науки в Украине сквозь призму образовательных изменений. Обоснована роль науки в обществе, рост ее социального престижа.

Раскрыта сущность и роль профессии учителя. Отмечена необходимость построения высшего образования XXI в. по принципам организации научно-исследовательской деятельности, с практично-прагматической направленностью. В поисках решения проблемы исследования доказана значимость науки, которая органично проникает во все виды жизнедеятельности человека и является необходимым условием для достижения успеха и относится к числу престижных аспектов деятельности человека.

Ключевые слова: наука, развитие науки, будущий педагог, профессиональная подготовка, философия.

Sushchenko L. Philosophical Aspect of the Problem of Qualitative Renewal of Vocational Training of Teachers

In the article the theoretical aspects of development and tendency of modern science are analysed in Ukraine. The increase of science role is reasonable in society, height of her social prestige.

Outlined essential descriptions of the concepts of “principles” and “regularities” in modern pedagogical theory and practice. Filed theoretical and methodological basis of the integration framework organization of future teachers on the basis of principles that reflect the basic regularities of the process.

The article focuses on the priority and importance of science education in the training of future teachers. Discovered and analyzed the conceptual approaches to productive training future teachers and researchers.

Reveals the methodological foundations of qualitative renewal strategy for training the teachers in terms of the evolution of modern philosophical views. The theoretical aspects of the development and trends of modern science in Ukraine through the prism of educational change. Justified the role of science in society, the growth of its social prestige.

The essence and role of the teaching profession. The necessity of constructing higher education of the XXI century on the principles of organization of research activities, with practical and pragmatic orientation. In search of the problem solving proved the importance of science, which naturally gets into all kinds of human activity and is a prerequisite for success and is one of the prestigious aspects of human activity.

Key words: science, science, future teacher, training and philosophy.